

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ 2040 ΦΑΚΕΛΟΣ

Προς μία ελληνική γεωργία με 250.000 εκμεταλλεύσεις

Μέσα σε μία 20ετία οι αγροτικές μονάδες θα έχουν μειωθεί στο 1/3 λέει μελέτη της ΕΕ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΝΤΟΝΗ
kontonis@agronews.gr

Ένα μέλλον που η ελληνική γεωργία θα έχει μείνει με 250.000 εκμεταλλεύσεις περιγράφει το μοντέλο προβλέψεων για τις διαρθρωτικές αλλαγές που θα βιώσει η ευρωπαϊκή γεωργία έως το 2040, που φιλοξενεί σχετική μελέτη της Επιτροπής Γεωργίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τεχνολογικές εξελίξεις στη γεωργία και την ψηφιοποίηση, τιμές εισροών, κίνδυνοι αγοράς και παραγωγής, εμπόδια πρόσβασης σε παραγωγική γη και κλιματικά φαινόμενα, θα συντελέσουν σ' αυτή τη μείωση η οποία πανευρωπαϊκά προβλέπεται να θέσει το 62% των επαγγελματιών του αγροτικού τομέα εκτός κλάδου σε βάθος 20ετίας. Αυτό δεν σημαίνει μείωση της παραγωγής τροφίμων σημειώνουν οι

συγγραφείς, αλλά συγκέντρωση της παραγωγής σε όλο και λιγότερες αγροτικές μονάδες βιομηχανικού τύπου, με 500 στρέμματα μίνιμουμ και αυξημένο εισόδημα.

Ωστόσο, η μελέτη με τίτλο «Το μέλλον του Ευρωπαϊκού Αγροτικού Μοντέλου» δεν πραγματεύεται τόσο τους λόγους που θα οδηγήσουν στη μείωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων (θεωρούνται δεδομένοι) όσο τις κοινωνικοοικονομικές και εδαφικές επιπτώσεις που θα έχει αυτή η πτώση, με βάση τρία σενάρια. Για την Ελλάδα που παραδοσιακά στηρίζεται στις μικρομεσαίες εκμεταλλεύσεις οικογενειακού τύπου, η αναμενόμενη συνολική μείωση των αγροτικών μονάδων θα οδηγήσει προφανώς σε συνεχή εγκατάλειψη απομακρυσμένων περιοχών και ορεινών τόπων. Με τη διακοπή αυτών των δραστηριοτήτων, η παραδοσιακή γνώση της

γεωργίας και η αγροτική κληρονομιά θα χαθούν, καθώς και η κοινωνική συνείδηση των διαδικασιών και της αξίας της γεωργικής παραγωγής, σημειώνεται στη μελέτη. Όσον αφορά τον κίνδυνο εγκατάλειψης, από τις ελληνικές περιφέρειες η Θεσσαλία και η Ήπειρος εντάσσονται στην κατηγορία μετρίου κινδύνου μείωσης του αριθμού των αγροτών με τις πιθανότητες να κυμαίνονται μεταξύ 40-60%. Στον αντίποδα η Κρήτη εντάσσεται στην κατηγορία πολύ χαμηλού κινδύνου (0-20% οι πιθανότητες) και οι υπόλοιπες περιφέρειες στην κατηγορία χαμηλού κινδύνου (20-40% οι πιθανότητες). Γενικότερα πάντως, σύμφωνα με τη μελέτη ο βαθμός οικονομικής ανθεκτικότητας της γεωργίας στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας είναι χαμηλός, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο εξόδου των αγροτών από τον πρωτογενή τομέα.

STUDY
Requested by the AGRI Committee

The Future of the European Farming Model

Socio-economic and territorial implications
of the decline in the number of farms and
farmers in the EU

“

Απώλεια αγροτικής κληρονομιάς

Η έξοδος από το αγροτικό
επάγγελμα θα οδηγήσει
σε απώλεια της αγροτικής
κληρονομιάς και της
κοινωνικής συνείδησης της
αξίας της παραγωγής

Ο νέος αγρότης θα είναι σαν να ανοίγει εργοστάσιο

Για να ξεκινήσει κάποιος να ασχολείται σοβαρά με τον κλάδο στο μέλλον θα πρέπει να λογίζει κεφάλαια και οικονομίες κλίμακας σαν να ανοίγει μία βιομηχανική μονάδα

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΝΤΟΝΗ
kontonis@agronews.gr

Παραπάνω από 700 αγροτικές εκμεταλλεύσεις υπολογίζεται ότι κλείνουν ή απορροφώνται από μεγαλύτερες μονάδες κάθε ημέρα στην Ευρώπη. Η αναλογία αγροτών ανά 1000 κατοίκους πρόκειται λοιπόν να μειωθεί από 23 το 2016 σε μόλις 8 το 2040, σύμφωνα με τη μελέτη που εξετάζει το μέλλον του Ευρωπαϊκού Αγροτικού Μοντέλου. Στα σενάρια που φιλοξενούνται στα οποία περιγράφονται οι επιπτώσεις σε διάφορες πτυχές της οικονομίας και της κοινωνίας, το βασικό, αντικατοπτρίζει τις διαρθρωτικές αλλαγές που συντελούνται παραδοσιακά και βασίζονται στα ιστορικά στοιχεία της ευρωπαϊκής γεωργίας.

Όσον αφορά τη δομή της γεωργίας, προβλέπεται λοιπόν πως θα επικρατήσουν οι μεγαλύτερες οικονομικά βιώσιμες βιομηχανικές εκμεταλλεύσεις. Η συνεχιζόμενη αύξηση του μέσου μεγέθους των μονάδων θα συνοδεύει από την αυξημένη ανάγκη για παραγωγικότητα και εξειδίκευση, επομένως για να ξεκινήσει κάποιος να ασχολείται σοβαρά με τον κλάδο θα πρέπει να λογίζει κεφάλαια και οικονομίες κλίμακας σαν να ανοίγει ένα εργοστάσιο. Η αναμενόμενη τεχνολογική καινοτομία θα μπορούσε επίσης να υποστηρίξει την ανάπτυξη και τη χρήση βιοτεχνολογιών σε επίπεδο εκμετάλλευσης.

Περαιτέρω συνέπειες τέτοιων τάσεων θα ήταν η μείωση της εκτατικής κτηνοτροφίας και η αύξηση της πυκνότητας των ζώων, μειώνοντας έτσι την ποικιλομορφία του τοπίου σε τοπία όπως τα αλπικά βοσκοτόπια. Η αναμενόμενη συνολική μείωση των εκμεταλλεύσεων θα οδηγήσει σε περισσότερα κουφάρια υποδομών, συνεχή εγκατάλειψη οικοτόπων, απομακρυσμένων περιοχών και ορεινών τόπων. Με τη διακοπή αυτών των δραστηριοτήτων, η παραδοσιακή γνώση της γεωργίας και η αγροτική κληρονομιά θα χαθούν, καθώς και η

Μείωση μονάδων, αύξηση εισοδήματος

Έως το 2040, η ΕΕ ενδέχεται να χάσει επιπλέον 6,4 εκατομμύρια αγροκτήματα, με αποτέλεσμα έναν υπολοίπο αριθμό περίπου. 3,9 εκατομμύρια αγροκτήματα σε ολόκληρη την ΕΕ. Αντίθετη πορεία από τον αριθμό των αγροτών που μειώνεται σημειώνεται η σχετική μελέτη ακολουθεί το εισοδήμά τους που βρίσκεται σε ανοδική τροχιά. Από το 2005 έως το 2016 το μέσο εισόδημα ανά γεωργική εκμετάλλευση αυξήθηκε κατά 77%, στις 33.000 από 18.000 ευρώ σε ετήσια βάση. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο 2005-16 αυξήθηκε (κατά 7%) μόνο ο αριθμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων με περισσότερα από 50 στρέμματα. Σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες κατεγράφη μείωση: ● -38% στις φάρμες με λιγότερα από 50 στρέμματα ● -17% στις φάρμες με 50-190 στρέμματα ● και -12% στις φάρμες με 200-490 στρέμματα.

κοινωνική συνείδηση για την αξία που έχει η γεωργική παραγωγή.

Βασικό σενάριο και κλιματική κρίση

Αν στο βασικό σενάριο, ληφθούν υπόψη οι χειρότερες προβλέψεις για την αλλαγή της θερμοκρασίας, προβλέπεται η δραστική μείωση των εκμεταλλεύσεων στις νότιες περιοχές λόγω προβλημάτων άρδευσης, εντεινόντας την εξάρτησή τους από τις βόρειες περιοχές όσον αφορά τον εφοδιασμό τροφίμων, οι οποίες θα δουν τις αποδόσεις τους να αυξάνονται. Συνολικά, η ανάγκη για καλλιέργεια πιο ανθεκτικών ποικιλιών θα αυξηθεί και η παραγωγή κρέατος θα μειωθεί λόγω έλλειψης νερού, γης και άλλων πόρων, ενισχύοντας και πάλι τις συγκρούσεις χρήσης γης.

Ο ρόλος των εξωτερικών σοκ

Λαμβάνοντας υπόψη τώρα και εξωτερικά σοκ όπως ήταν για παράδειγμα η πανδημία Covid-19, μπορεί να αλλάξουν οι όροι εμπιστοσύνης των καταναλωτών στη γεωργία, ευνοώντας όλο και περισσότερο φιλικά προς το περιβάλλον, τοπικά, εποχιακά προϊόντα. Αυτή η συνειδητοποίηση, σε συνδυασμό με την απειλή της μείωσης της επισιτιστικής ασφάλειας, θα έδινε μεγαλύτερη σημασία στην τοπική παραγωγή και τη δημιουργία υπεραξίας. Αυτή η τάση θα οδηγούσε σε αύξηση των μικρότερων αλυσίδων εμπορίας και στην επικράτηση του branding με βάση φιλοπεριβαλλοντικές πτυχές. Μια άλλη τάση που υποστηρίζεται ότι ενισχύεται από τη μεταβαλλόμενη ευαισθητοποίηση για τη γεωργία, είναι η περαιτέρω επέκταση της ψηφιοποίησης και των νέων γεωργικών τεχνολογιών, οι οποίες στη συνέχεια θα φτάσουν σε όλους τους τομείς. Αυτή η τάση αφενός θα συνέβαλε περαιτέρω στην αυξημένη χρήση των πόρων (νερό, γη, ενέργεια, σπάνια μέταλλα κ.λπ.), αλλά αφετέρου θα μείωνε άμεσα τη χρήση των πόρων στον γεωργικό τομέα.

Κουφάρια

Η αναμενόμενη συνολική μείωση των εκμεταλλεύσεων θα οδηγήσει σε περισσότερα κουφάρια υποδομών και συνεχή εγκατάλειψη ορεινών τόπων

Στους αναδυόμενους τύπους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ένα μοντέλο είναι και η περίπτωση των αγροτικών μονάδων που ασχολούνται με τον τουρισμό.

Αναδύεται η ανάγκη για πολυδραστηριότητα

Όλα τα σενάρια προβλέπουν μια (ήδη συνεχιζόμενη) πολυπλοκότητα του αγροτικού επαγγέλματος και την ανάγκη για υψηλές επενδύσεις σε υποδομές, καθώς και στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων (μάρκετινγκ, ηλεκτρονικό εμπόριο, διαχείριση κινδύνων, κ.λπ.). Σύμφωνα με το σενάριο της ακραίας κλιματικής αλλαγής και των εξωτερικών σοκ, η σημασία του περιφερειακού πλαισίου και των υποδομών θα αυξηθεί και ενδέχεται να τροφοδοτήσει τον αγροτικό τομέα ανάλογα με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές τάσεις.

Επομένως, τα διαφορετικά προφίλ αγροτών που θα μπορούσαν να συνεχίσουν να αναπτύσσονται ή να εμφανίζονται πιο έντονα στο μέλλον θα είναι τα ακόλουθα:

- Προσαρμοστικοί-διαφοροποιημένοι αγρότες ως πιθανή εξέλιξη της οικογενειακής γεωργίας και των μικρών/μεσαίων εκμεταλλεύσεων, με συγκέντρωση σε εξειδικευμένα προϊόντα υψηλής αξίας, τα οποία δυνητικά αναπτύσσονται στο προφίλ της φιλοπεριβαλλοντικής γεωργίας.
- Εντατικά εξειδικευμένα αγροκτήματα που ωφελούνται μέσω της αύξησης της παραγωγικής ικανότητας και των επενδύσεων υψηλής τεχνολογίας.
- Προβλέπεται η ανάπτυξη αγροτών με φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές εάν η αγοραστική δύναμη διατηρείται ή αυξάνεται, και το επίπεδο συνειδητοποίησης της συμβολής τους στην κλιματική αλλαγή αυξάνεται. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτού του προφίλ θεωρείται επίσης ότι εξαρτάται ιδιαίτερα από το νομοθετικό ευρωπαϊκό πλαίσιο για την πιστοποίηση.
- Προβλέπεται επίσης ανάπτυξη της περι-

στικής γεωργίας ιδιαίτερα σε περιοχές όπου η έλλειψη ανθεκτικότητας των κοντινών πόλεων είναι η πιο κρουαγέα.

● Η γεωργία ελεγχόμενου περιβάλλοντος σε εσωτερικούς χώρους (θερμοκήπια κ.λπ.) θα ήταν ως επί το πλείστον αναμενόμενη σε περιπτώσεις ακραίων σεναρίων όπως τα σενάρια της κλιματικής αλλαγής.

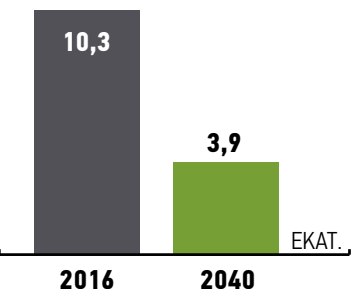
Όσον αφορά ειδικότερα τους αναδυόμενους τύπους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, φαίνεται ότι ένα ακόμη μοντέλο που θα προκύψει στο μέλλον, είναι η περίπτωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων υπό τη μορφή start-up βιοτεχνολογίας. Τονίζεται ότι αυτοί οι τύποι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την πληροφόρηση, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες, καθώς και από τη συνεργασία και την τεχνολογική πρόσβαση, παράγοντες που είναι συνολικά λιγότερο ανεπτυγμένοι στην ομάδα των μικροκαλλιεργιών.

Το φιλοπεριβαλλοντικό προφίλ πρέπει να στηρίζεται και από τους καταναλωτές

Επιπλέον αξίζει να τονιστεί εδώ ότι για να υπάρξει ανάπτυξη των αγροτικών εκμεταλλεύσεων με φιλοπεριβαλλοντικών προφίλ, πρέπει να υπάρχουν και καταναλωτές που θα είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν ένα πιο ακριβό προϊόν. «Δεν φαίνεται να υπάρχει εφικτή μελλοντική ανάπτυξη για βιώσιμα συστήματα διαχείρισης γεωργικών εκμεταλλεύσεων, εάν επίσης οι καταναλωτές δεν αλλάξουν τις προοπτικές τους για τα τρόφιμα», αναφέρει σχετικά η μελέτη. Το ίδιο ισχύει και για τις προβλέψεις που αφορούν τη ζήτηση για τοπικά προϊόντα τροφίμων, πωλήσεις χωρίς μεσάζοντες, νέες ποιοτικές εξελίξεις κ.λπ.

■ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΕ

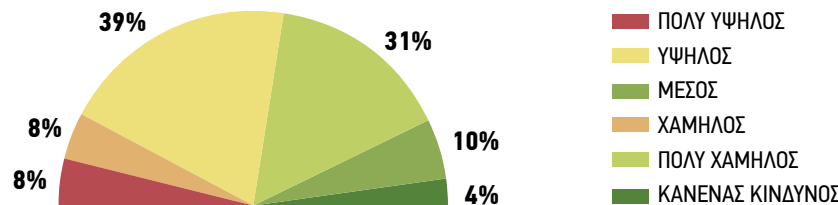
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ

■ ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟΣ ΔΥΝΗΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΤΟ 2040 ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS-2 ΣΤΗΝ ΕΕ

Αύξηση μισθώσεων έναντι της αγοράς γης

Ενδεικτική η περίπτωση της
Καρδίτσας για το μέλλον του
αγροτικού μοντέλου της χώρας

Ως ενδεικτική περιοχή για την κατάσταση της ελληνικής γεωργίας και το πώς αυτή μπορεί να διαρθρωθεί στο μέλλον, επιλέχθηκε από τους συγγραφείς της μελέτης η περιοχή της Καρδίτσας, η οποία παρουσιάζει κατακερματισμένες μικρές εκμεταλλεύσεις, υψηλό κόστος παραγωγής και αδύναμη διαπραγματευτική ισχύς των μη συνεταιρισμένων αγροτών σε σχέση με τους εμπόρους, τα γεωπονικά καταστήματα και τους μελετητές.

Δύο διακριτικά χαρακτηριστικά ξεχωρίζουν οι συγγραφείς στην περιοχή: (i) μείωση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και διεύρυνση του μεγέθους τους, και (ii) αύξηση της ενοικίασης γεωργικής γης αντί της αγοράς. Ο κύριος διαρθρωτικός παράγοντας της μείωσης του αριθμού των αγροτών σχετίζεται με τις μικρού μεγέθους και κατακερματισμένες εκμεταλλεύσεις που λειτουργούν εντός μιας αγοράς που ευνοεί την εντατική παραγωγή και τις εκμεταλλεύσεις μεγάλης κλίμακας. Οι μικρότερου μεγέθους εκμεταλλεύσεις άλλωστε δυσκολεύονται να εκμεταλλευτούν τις οικονομίες κλίμακας, να επενδύσουν σε μηχανήματα, άρδευση και αυτοματισμό. Επιπλέον γήρανση αγροτικού πληθυσμού και συνταξιοδότησή του θα μειώσει έτι περαιτέρω τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Ένα άλλο ζήτημα που πλήττει την αγροτική παραγωγή στην περιοχή είναι η αποτελεσματικότητα των συνεταιρισμών καθώς ενώ υπάρχουν πολλοί, δεν έχουν επί του παρόντος την οργάνωση και τις τεχνικές δεξιότητες που απαιτούνται για την επαρκή υποστήριξη των αγροτών. Τα όλο και πιο σφικτά περιθώρια κέρδους, οι αυξήσεις στο κόστος των εισροών (δηλαδή λιπάσματα, εργασία, γη, κ.λπ.) είναι παράγοντες που ίσως οδηγήσουν τους αγρότες μικρής κλίμακας στην πόρτα της εξόδου. Επιστέγασμα σε όλα τα παραπάνω, η ξηρασία στην περιοχή της Καρδίτσας όπως σημειώνουν οι συγγραφείς της μελέτης.

Πώς λοιπόν αναμένεται να διαμορφωθεί η κατάσταση στη γεωργία της Θεσσαλίας; Διεύρυνση του μεγέθους των εκμε-

Η στήριξη στους μικρούς και μεσαίους αγρότες θα πρέπει να είναι κάτι στο οποίο θα στοχεύσει η ΚΑΠ.

**Τα όλο και πιο
σφικτά περιθώρια
κέρδους,
οι αυξήσεις
στο κόστος των
εισροών είναι
παράγοντες που
ίσως οδηγήσουν
τους αγρότες
μικρής κλίμακας
στην πόρτα
της εξόδου**

ταλλεύσεων, μείωση των μονάδων που ανήκουν σε ηλικιωμένους αγρότες και η εφαρμογή μίας πιο φιλικής προς το περιβάλλον γεωργίας με περαιτέρω αύξηση της συμβολαιακής ειδικά για τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, βρίσκονται στις αναδυόμενες τάσεις της περιοχής.

Παράλληλα, οι προσαρμοστικές και διαφοροποιημένες εκμεταλλεύσεις θεωρούνται από τις καταλληλότερες για τις ολοένα και πιο ασταθείς περιβαλλοντικές, αγοραστικές και θεσμικές συνθήκες υπό τις οποίες θα λειτουργεί η γεωργική παραγωγή στο μέλλον. Πρόκειται για ένα αναδυόμενο μοντέλο εκμετάλλευσης, που εκπροσωπείται κυρίως από νέους αγρότες και νεοεισερχόμενους, ενώ οι εντατικοί, εξειδικευμένοι αγρότες θα αντιπροσωπεύουν τη ραχοκοκαλιά του αγροτικού μοντέλου στην περιοχή.

Τα μέτρα στήριξης για τη μείωση του ρυθμού εξόδου από τη γεωργία

Όσον αφορά τη στήριξη που πρέπει να υπάρξει για να αποτραπεί η μεγάλη μείωση των εκμεταλλεύσεων στη χώρα μας, αυτή πρέπει να στοχεύσει πρώτον σε μέτρα υποστήριξης για τους μικρούς και μεσαίους αγρότες και στη βελτιωμέ-

νη πρόσβασή τους στην αγορά, δεύτερον στην ψηφιοποίηση, τρίτον στην ανανέωση γενεών και την υποστήριξη σε νέους αγρότες και τέταρτον στις συμβουλευτικές υπηρεσίες με στόχο τη στήριξη των μικρομεσαίων αγροτών.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα ευρήματα στην Καρδίτσα, η αντιμετώπιση των προκλήσεων του αγροτικού τομέα απαιτεί τεχνική και οργανωτική πρόοδο που μπορεί να επιτραπεί μέσω της ψηφιοποίησης και της εφαρμογής της γεωργίας ακριβείας. Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες θεωρούνται αναπόσπαστες για την υποστήριξη αυτής της ανάπτυξης. Η δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την είσοδο νέων και νεοεισερχόμενων αγροτών αναφέρεται ως εξαιρετικά σημαντική στη μελέτη. Οι μηχανισμοί με τους οποίους αυτό μπορεί να υποστηριχθεί αυτό το ευνοϊκό περιβάλλον περιλαμβάνουν την άρση ορισμένων από τα εμπόδια εισόδου (όπως οι υψηλές τιμές γης) στο αγροτικό επάγγελμα. Στην Ελλάδα, η εφαρμογή της ΚΑΠ (με ιδιαίτερη έμφαση στα διαρθρωτικά προγράμματα) θα μπορούσε να συμβάλει στη διατήρηση των οικονομικών ευκαιριών και, σε αρκετές οριακές περιοχές, στην ανάσχεση της πληθυσμιακής μείωσης, σημειώνει επιπλέον η μελέτη.